

**VARALAN URHEILUOPISTO
LIIKUNTAMUSEO
RAKENNUSHISTORIALLINEN SELVITYS**

Arkkitetoimisto
Seija Hirvikallio
2009

Tilaja Varalan urheiluopisto
Varalan säätiö
Tekijä Arkkitehtitoimisto Seija Hirvikallio/
Seija Hirvikallio
Tampere 2009

Varalan urheiluopisto

Liikuntamuseo

Rakennushistoriallinen selvitys

Yleistiedot

Osoite: Varalankatu 36 33240 Tampere
Tonttitiedot: kaupunginosa Tahmela, kortteli nro: 1063, Tontit nro: 1,2,5
Omistaja: Varalan säätiö
Rakentamisvuosi: 1892
Arkkitehti: piiri-insinööri Karl Snellman
Kaavamerkintä: Tahmela 1063, Y-4, e=0.225. Urheiluun liittyvä opetus- ja kurssitoimintaa sekä terveydenhoitoa palvelevien rakennusten korttelialue. Tontille sallitusta rakennusoikeudesta saadaan 50 % käyttää opetus- tai kurssitoimintaa palvelevia asuntotiloja varten. Tontille varataan autopaikkoja merkinnän osoittama määrä.

Museorakennuksen suojelumerkintä SR 13 II. Rakennustaiteellisesti tai historiallisesti arvokas rakennus, jota ei saa purkaa. Suurin sallittu kerrosluku on II.

Laajuustiedot

Huoneistoala: 270 m² (kellarikerroksen kylmät tilat 100 m²)

Arvoluokitus: (Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998) **RKMI, III**
Rakennustaiteellisesti, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti merkittävä rakennus, alkuperäisyysaste suuri, suojeltu asemakaavassa.

Liljeroosin huvila historiaa

Tehtailija Heikki Liljeroos oli vuokrannut Tampereen kaupungilta v. 1891 huvilatontiksi 30 vuodeksi kaupungin länsirajan ja ampumaradan välisen, Pyhäjärven rannalla sijaitsevan maapalstan, jonka pinta-ala oli 1475 m². Heikki Liljeroos oli lapsena rakennellut samalla paikalla muiden pikkupoikien kanssa päremyllyjä kallion jyrkenteellä porisevaan puroon. Palstalle hän rakennutti yli-insinööri Karl Snellmanin suunnitteleman puuhuvilan.

Huvilan alakerrassa oli sali 2 huonetta, joista toinen oli luultavasti Heikki Liljeroosin työhuone, eteinen ja keittiö, yläkerrassa kolme makuuhuonetta, joista kahdessa oli parvekkeet etelään ja länteen, Pyhäjärvelle päin. Huvila oli suunniteltu vain kesäkäyttöön, ja se oli rakennettu Liljeroosin kotikylästä, Kangasalan Varalasta kaadetuista mäntyhirsistä. Sokkeliosa oli ladottu graniittikivistä ja osittain tiilestä, ensimmäinen kerros oli hirsirakenteinen. Yläkerta ooli osittain hirsij- ja rankorakenteinen.

Huvilan katon vesikaton harja oli viistetty päädyissä ja viisteiden taitekohtaan oli asennettu salot. Vesikatossa oli pienet kattolyhdyt, jotka avautuivat yläkerran keskiaulaan ja varastoihin. Niissä oli myös koristeelliset pienet salot. Toisen kerroksen kohdalla on ulkoseinässä koristeelliset ristikkoaiheet, jotka alunperin on väreillä otettu esiin muusta seinästä. Katossa oli alunperin huopakate.

Rakennuksessa olin alunperin terassi järven puolella, mutta sitä laajennettiin länsipäättyyn pohjoispuolen sisäänkäynnille asti.

Arkkitehtuuriltaan huvila sijoittuu tyyllisesti uusrenessanssin ja kansallisromantiikan välimaastoon. 1890-luvulla vallitseva tyyli oli vielä koristeellinen uusrenessanssi. Jugend-tyyliset huvilat rakennettiin 1900-luvun ensimmäisellä kymmenluvulla. Birger Federleyn suunnittelema Tirkkosen huvila v. 1899 Näsijärven rannassa, Ylöjärven Lempiäniemessä muistuttaa tyyliään Liljeroosin huvilaa.

1900-luvun vaihteessa varakkaat kaupunkilaiset rakennuttivat huviloita Tampereen lähistölle Pyhäjärven ja Näsijärven rannoilla. Tontit olivat isoja ja laivaliikenteen vilkastuessa haettiin rantatontteja myös kauempaa Teiskosta. 1800-luvun lopulla huvilat olivat pääasiassa nikkarityylin huviloita, mutta arkkitehtien ja taiteilijoiden Vienan-Karjalaan suuntautuneet tutkimusmatkat toivat uudenlaisen koristetyylin huviloihin. Pyynikille huviloita rakennettiin useita, ja Liljeroosin vanha huvila on säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan Pyhäjärven rannassa. Huvilarakennus on suojeltu asemakaavassa, joka on hyväksytty 1997.

Liljeroosin perhe rakensi huolella huvilan ympäristön kauniiksi puistoalueeksi. F.E. Sillanpää kuvailee Pyynikkiä, Liljeroosin huvilaa ja sen elämää novellissaan Ragnar ja Hiltu. Sillanpää toimi kesäisin huvilalla Liljeroosin lasten kotiopettajana.

Huvila 1900-luvun vaihteessa. Julkisivujen alaosat on vielä vuoraamatta. Terrassia on jo laajennettu rakennuksen länsipäädysä.

Huvilan arkkitehti

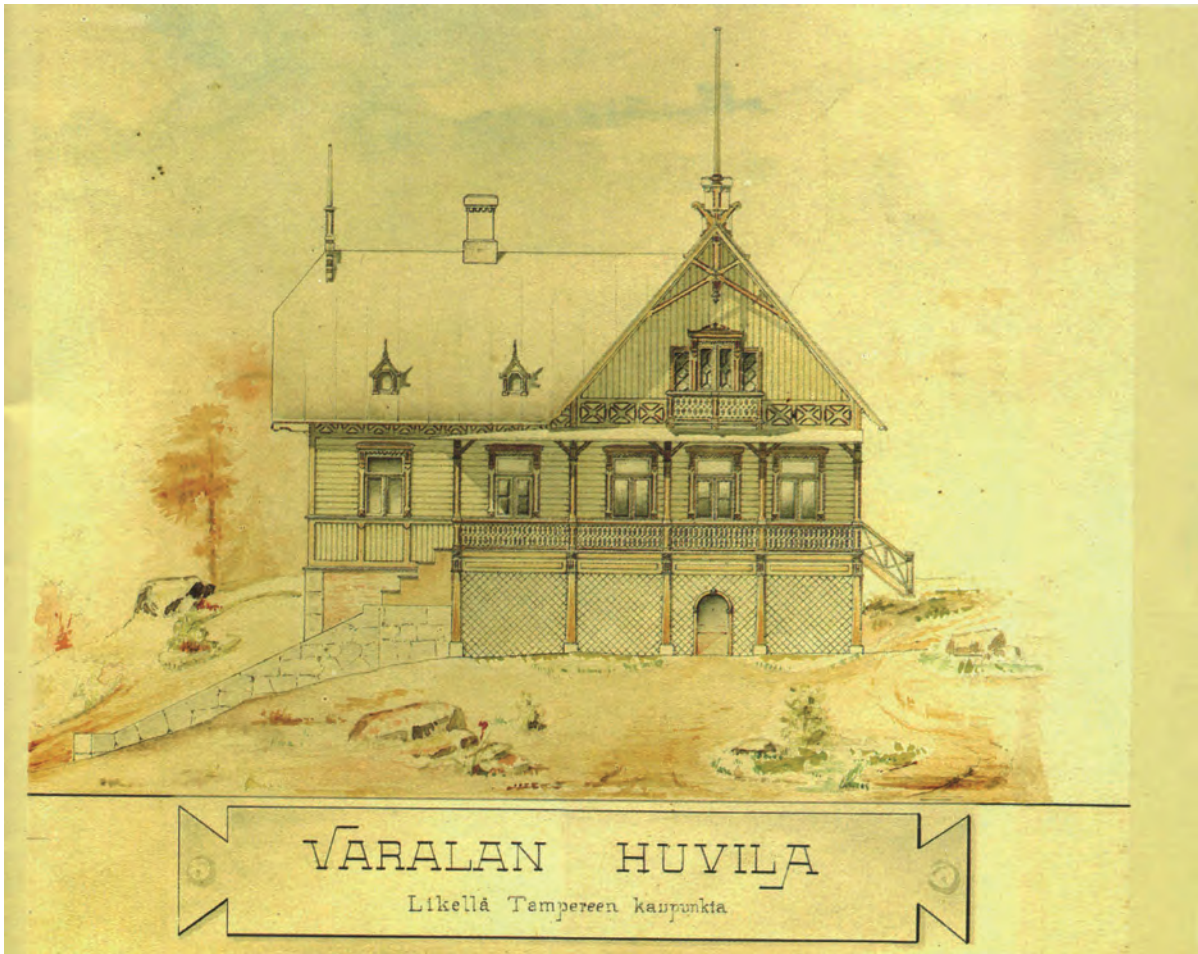

J.V. Snellmanin perhe, Karl vasemmassa reunassa.

Karl Snellman, yli-insinööri

s. 2.10.1855 Helsingissä , k. 1928

- isä J.W. Snellman, kirjailija, filosofi ja sanomalehtimies
- äiti Johanna Lovisa Wennberg
- puoliso Lina Snellman (1846-1924), Helsingin Diakonissalaitoksen johtaja
- kävi Helsingin normaalikoulun ja kirjoitti ylioppilaaksi v. 1872
- opinnot Polyteknillisessä koulussa 1873-1877
- harjoitteli opiskelun aikana Turun-Hämeenlinnan-Tampereen radan rakennuksilla sekä Vaasan rautateiden tutkimuksissa
- kirjattu tie- ja vesirakennusten insinöörikuntaan v. 1878, nimitetty nuoremmaksi insinööriksi v. 1883 ja vanhemmaksi insinööriksi v. 1892
- otti osaa Vaasan, Oulun, Savon ja Porin rautateiden rakentamiseen
- toimi yli-insinöörinä Oulun-Tornion sekä Helsinki-Karjaan radan rakennuksilla v. 1890 sekä Tampere-Pori-radon valvojana vv. 1890-1895.
- suunnitteli Liljeroosin huvilan Pyynikille v. 1892
- toimi piiri-insinöörinä Turun-Karjaan rautatierakennuksilla 1896
- suunnitteli Tampereen Satakunnan sillan vv. 1897-1900
- jäsen rautatiekomiteassa vv. 1897-99
- tie- ja vesirakennushallituksen pääjohtaja 1909-1925
- ritariston ja aatelin jäsenenä 1900-vuoden valtiopäivillä

Huvilan alkuperäiset julkisivupiirustukset v. 1892. Kaikkia Snellmanin suunnittelemissa yksityiskohtia ei ole ilmeisesti toteutettu mm. julkisivujen pystylaudoitusta seinien alaosassa. Myös terassi on sijoitettu vain järven puolelle.

Varalan urheiluopiston historiaa

Tampereen Naisvoimistelutalo Oy:n perustaminen

Varalan urheiluopisto (entinen liikuntaopisto) on Suomen ensimmäinen, ja se perustettiin naisten liikuntakasvatuksen edistämiseksi v. 1908. Suomen ensimmäinen naisvoimisteluliitto oli perustettu v. 1896. Ensimmäiset voimistelu- ja urheilukurssit järjestettiin Riihimäellä v. 1907 ja seuraavana vuonna Tampereella järjestettiin samanlaiset 4 viikkoa kestäneet kurssit. Kurssi oli suosittu ja opettaja Anna Lilja halusi kehittää naisten voimisteluharrastusta ja otti asian puheeksi Tampereen Naisyhdistyksen kokouksessa. Asiasta innostuttiin ja kaupungilta haettiin avustusta 500 mk kurssin järjestämiseksi ja kurssia varten vuokrattiin VPK:n kenttä Pyynikiltä. Tampereen ja lähialueiden tehdaslaitokset lähettivät kursseille omia stipendiaattejaan.

Kursseja jatkettiin ensimmäisen kokeiluvuoden jälkeen, ja Naisyhdistys asetti toimikunnan suunnittelemaan toimintaa. Toimikuntaan kuuluivat opettaja Anna Lilja, ammatin tarkastaja Vera Hjelt, tohtori Anna Vicander, lehtori Elin Kallio, arkkitehti Vivi Lönn, opettaja Ruusu Heininen ja Lydia Rauni. Toimikunnan tehtävä oli löytää Tampereen alueelta vakituinen kurssipaikka. Toimintaa turvaamaan perustettiin osakeyhtiö, jonka osakepääoma oli 20 000mk ja osakkeiden hinta 50 mk. Tamperelaisten tehtaiden johtajat ostivat osakkeista puolet ja toisen puolen kauppaaminen kesti lähes vuoden. Myös tehtailija Liljeroos ja hänen puolisonsa olivat osakkeenomistajia ja tukivat monella tavalla Varalan toimintaa.

Kiinteistökauppa sai alkunsa Kauppakadulla käydystä keskustelusta. Anna Lilja tapasi tuttavansa, joka ehdotti, että "ostakaa Pyynikiltä se Liljeroosin huvila, se on myytävänä". Ja kuin kohtalon johdattamana osui itse kauppaneuvos Liljeroos kävelemään samaan aikaan ohitse ja Anna Lilja otti asian puheeksi. Liljeroos vastasi: "Jos ostat kahden viikon kuluessa, en sillä välin myy muille". Annalle tuli kiire. Hän kutsui ystävänsä arkkitehti Vivi Lönnin katsomaan paikkaa. Lönn piti paikkaa niin hyvänä, että lupasi itse ostaa, ellei Naisvoimistelutalo Oy osta. Anna Liljan mukaan tältä pohjalta oli helppo tehdä ostopäätös. Heikki ja Mia Liljeroos ja toimikunta solmivat huvilakaupan vuokraoikeuksineen 13.4.1909

Osakeyhtiön perustava kokous oli 27.5.1910. Osakeyhtiö hyväksyi kiinteistökaupan nimiinsä. Kauppasummasta maksettiin käteisellä 10 000 mk, loppuerä 3000 markkaa maksettiin syyskuussa. Käteissummam vekselin allekirjoittivat Vivi Lönn, G.W. Osonen ja Kustaa Hiekka. Arkkitehti Vivi Lönn ja johtaja August Lundelin ottivat veksellilainaa omiin nimiinsä tarvittavan loppusumman verran.

Tampereen Naisvoimistelutalo Oy:tä ja Varalan käytännön toimintaa johti opettaja Anna Lilja ja apuna hänellä oli johtokunnassa toiminut opettaja Anna Schreck. Heitä nimitettiin Varalan emännäksi ja isännäksi, jotka asuivat kesäisin huvilassa.

Varalan toiminta jakaantui kolmeen päämuotoon: kurssitoiminta (voimistelu, urheilu, uinti, leikki ja kansantanssi), kaupunkilaisten kesävirkestys (naisten) ja retkeilytoiminta (majoitus). Kurssit oli suunnattu teollisuuslaitosten palveluksissa olevien naisten kunnan kohottamiseksi. Ensimmäisiä opettajia olivat Elin "Mamma" Kallio (kurssijohtaja), Anni Collan ja Anna-Liisa Petterson.

OSAKE-50 Smk.

TAMPEREEN
NAISVOIMISTELUTALO
OSAKEYHTIÖ

OSAKEKIRJA N:o 362

Opettaja Anna Lilja

on maksettuansa Osakeyhtiöön yhden osakkeen täyden määrän Viisikymmentä Suomen markkaa saanut vastaavan osuuden Yhtiössä niillä oikeuksilla ja velvollisuuksilla, kuin yhtiön säännöt lähemmin määräävät.

Tampereella *elo* kuun *3* p:nä 191*0*.

Anna Lilja.

Anna Schreck.

Olga Lavonius.

Anna Wikander.

A. Sundelin.

Alkuperäinen Anna Liljan hallinnassa ollut osakekirja nro 362.

Huvilan asukkaat v. 1909 alkaen. Terrassin juurikalusteet on tehty 1800-luvun lopulla.

Kurssilaiset huvilan terrassilla. Kuvassa näkyy myös myöhemmin purettu keittiön sisäänkäynti.

Terrassi 1900-luvun alkupuolella.

Alueen laajeneminen

Huvilan tilat eivät riittäneet toimintaan ja pihakin oli pieni. Voimistelu- ja leikkikenttä jouduttiin raivaamaan alueen pohjoispäähän. Voimistelemassa käytiin ensimmäisenä kesänä ravintola Rosendahlin avarassa vilpolassa, joka vuokrattiin. Toisena kesänä vuokrattiin Tahmelan Työväenyhdistyksen talon suuri sali.

Toiminta laajeni pian myös lasten leikkitoiminnaksi. Pian tarvittiin voimistelusalit, jonka suunnitelmat arkkitehti Vivi Lönn lahjoitti osakeyhtiölle. Kaupunki oli uusinut Varalan tontin vuokrasopimuksen ja luovutti entisen alueen lisäksi 1100 m² suuruisen maa-alueen 30 vuoden vuokrasopimuksella. Vuokra on 1 markka/ vuosi.

Voimistelusalit tehtiin Pirkkalassa sijaitsevan Valkilan kartanon vanhasta riihirakennuksesta. Rungon hinta oli 800 mk, vain naulat, ponttilaudat, ikkunat ja ovet jouduttiin ostamaan. Rakennustarvikkeita saatiin myös lahjoituksina. Voimistelusalit valmistui v. 1911. Samalla Liljeroosin vanha huvila nimettiin talousrakennukseksi.

Vivi Lönnin suunnittelema voimistelusalit purettiin v. 1978 ristiriitaisissa tunnelmissa, sillä rakennuksen purkaminen aiheutti keskustelua. Rakennus purettiin, ja sen paikalle rakennettiin uusi halli.

Vuonna 1919 Varala sai kauan kaivatut sähköt ja vuonna 1926 valmistui Bertel Strömerin suunnittelema Kisapirtti Varalan portin pieleen sekä rantasauna. Uimahuone rakennettiin v. 1929 ja samana vuonna alue sai vesijohdot.

Varala Osakeyhtiön hallintaan ostettiin vuosina 1937 ja 1942 Thunebergin-suvulta maa-alue, joka rajoittui Varalan alueeseen. Lisäksi naapurihuvila ostettiin Anna Talvitieltä. Alunperin kolmikerroksisen huvilan oli rakennuttanut arkkitehti Georg Schreck perheensä huvilaksi. Huvilasta tehtiin retkeilymaja, jonka suunnitelmat laati arkkitehti Harry W. Schreck. Huvila purettiin v. 1969 ja sen paikalle rakennettiin kumiasfalttipäällysteinen palloilukenttä.

Sodat hiljensivät Varalan toimintaa. Pommitukset eivät tuhonneet pahasti rakennuksia. Huvilan kattoon tuli reikä ja seinälaudoitus vahingoittui, ikkunoita särkyi huvilasta sekä retkeilymajasta.

Varala osakeyhtiö muuttui Varalan säätiöksi v. 1951. Varala-seura perustettiin v. 1965 tukemaan Varalan säätiön toimintaa. Varalan toiminta muuttui ympärivuotiseksi, kun voimistelusalit sai keskuslämmityksen, vesijohdon ja viemärin sekä ulkoseiniin asennettiin lämmöneristeet. Rakennus sai suihkut ja sisäwc-tilat.

Vasta 1967 Varalan urheiluopisto sai rakennusluvan uuden päärakennuksen rakentamiseksi. Miehet pääsivät opiston kursseille vasta v. 1970.

Huvila 1980-luvulla.

Huvila Pyhäjärven rannasta katsottuna. Portaat johtivat terassipäättyyn. Portaat on purettu myöhemmin.

Terassin päädyssä oli lasiseinä ja lasiovi, jotka edelleen on tallella, vaikka porras on purettu.

Huvila talousrakennuksena

Talousrakennuksen (huvilan) keittiöön hankittiin vesisäiliö v. 1958. Keittiössä valmistettiin päivittäin vuoteen 1969 asti kaksi lämmintä ateriaa 50 kurssilaiselle, opettajalle ja retkeilymajan vieraille sekä aamu- ja iltateet ja päiväkahvit. Kun keittiön lieteen sytytettiin tuli keväällä, ei liesi kylmennyt koko kesänä. Lisäksi Varalan ainoa puhelin oli huvilassa ja sen pirinä ja lukuisat oppilaiden puhelut pitivät emäntä Toini Saarisen liikkeessä. Varalan alueella viljeltiin perunat, kasvikset ja puutarhamarjat, jotka syksyn tullen säilöttiin huvilan kellariin.

Museorakennuksen syntyminen

Kun Varalan toiminta siirtyi kokonaan uuteen päärakennukseen, heräsi ajatus Liikuntamuseon perustamisesta vanhaan Liljeroosin huvilaan. Idean äiti oli Aino Minkkinen, Varalan pitkäaikainen tanhuopettaja, joka korosti työssään perinteen merkitystä. Vanhaa opiston esineistöä, välineitä ja tekstiilejä oli tallennettu opiston varastoihin ja niiden kokoaminen vanhaan huvilarakennukseen oli iso ja pääosin talkoovoimilla tehty urakka. Museotoimikunta perustettiin v. 1970.

Huvila oli toiminut 60 vuotta opiston talousrakennuksena, ruokalana, asuntona sekä toimistona. Huvila oli säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan ja oli tyyppillinen 1900-luvun vaihteen esimerkki huvila-arkkitehtuurista. Museon sisätilat pyrittiin palauttamaan 1970-luvun vaihteessa mahdollisimman lähelle alkuperäistä 1892 rakennettua ja Varalan alkuvuosien toiminnallista asuaan. Korjaustyön asiantuntijaksi pyydettiin johtaja Esko Sarasmo Hämeen museosta.

Keittiön vanha puulattia otettiin esiin, uudet kiintokalusteet purettiin ja komerot tehtiin alkuperäisen mallin mukaisesti. Vanhan mallinen puuhella rakennettiin alkuperäiselle paikalleen. Saliin eli tupaan ei tehty muutoksia; se oli toiminut opistolaisten ruokasalina.

Terassille säilytettiin alkuperäiset, pirkkalaisen puusepän tekemät katajajuurakkotuolit, jotka oli tehty 1800-luvun lopulla. Entiseen toimistohuoneeseen koottiin laaja Varalan historiaa esittelevä valokuva- ja esinekokoelma. Museo sai paljon lahjoituksia kokoelmiinsa.

Yläkertaan sisustettiin Varalan perustajien nimikkohuoneet, Mamma Kallion huone sekä Anna Liljan ja Anna Schreckin huone, jossa he asuivat vuosina 1909-1949. Kolmanteen huoneeseen tamperelaiset naisvoimistelijat saivat tallentaa esineitään.

Museon avajaisia vietettiin 6.6.1971. Tilaisuudessa vuorineuvos Eino H. Liljeroos kertoi entisajoista kotihuvilassaan Varalassa ja lahjoitti museolle taiteilija Kaarlo Vuoren maalauksen "Varalan ranta suviehtoon valossa" vuodelta 1897.

Museota laajennettiin v. 1972 kellariin, jonne saatiin tilaa urheilutelineille ja -välineille. Vuonna 1983 Museon julkisivut maalattiin ja joitakin ulkokorjaustöitä tehtiin. Ilmeisesti keittiön sisäänkäynti purettiin tuolloin. Vesikatto uusittiin v. 1992, sillä rakennus oli kärsinyt kosteusvaurioista. Museo on ollut kesäisin auki eikä siinä ole yleisölle tarkoitettuja wc-tiloja.

Salin pirttikalusto ja ryijy.

Terassi ja katajajuurakkokalusteet kesällä 2009.

Huvilan nykytilanne

Piha-alue

Huvilan piha-alue on metsittynyt ja vanhoja porrasrakenteita on uponnut ja sammaloitunut osaksi maan sisään erityisesti huvilan itäpäädyssä, jossa päädyn vanhat terassiportaat on purettu pois. Opistolta huvilalle johtavat maaston mukaisesti rakennetut portaat on tehty kestopuusta. Puusto on kasvanut ja peittänyt huvilanäkymän tulosuuntaan. Rinteen pengerrykseen käytetyt graniittikivet ovat painuneet ja sammaloituneet.

Sammaloitunut porrasrakennelma. Oikealla detaili pohjoisjulkisivun painuneesta sokkelista. Sokkeli on pinnoitettu levyrakenteella.

Julkisivut

Julkisivuista on olemassa kuva, jossa rakennuksen hirsiosat ovat vielä vuoraamatta. Perinteisesti hirsirakennuksen annettiin laskeutua muutaman vuoden ennen vuorausta, jotta painumilta vältyttäisiin vuorauksen jälkeen. Huvilan alkuperäinen terassi on ollut vain eteläjulkisivulla, Pyhäjärven puolella. Terassia on jatkettu hyvin varhaisessa vaiheessa – ehkä jo Liljeroosien aikana vv. 1892-1908, sillä terassi näkyy jo kuvassa, missä julkisivuvuorausta ei vielä ole. Terassin kaiteet ovat koristeelliset ja alkuperäisen malliset. Terassin itäpuolen portaat on myös poistettu käytöstä. Keittiöön on johtanut erillinen sisäänkäynti, joka on purettu. Pohjoisjulkisivun laudoitus on uusittu. Uusittu lauta on kapeampi kuin itäisivulla.

Alkuperäisissä Snellmanin piirustuksissa julkisivujen alaosa on ollut pystylaudoitettu ja ikkunoiden vuorilautojen koristeet on jatkettu laudoituksen alareunassa olevaan vesilistaan asti nurkkalautojen tapaan kuten uusrenessanssirakennuksille oli tyypillistä. Nyt julkisivuissa on vaakalautoitus sekä ala- että yläosassa, välissä vesilista. Terassin pilarit ovat säilyneet alkuperäisessä muodossaan. Eteläjulkisivun terassin alaosan pilarit ovat sokkeliosassa Snellmanin piirustuksissa koristeelliset, yläosastaan kapenevat pilarit, joita ei ole toteutettu aivan piirustuksen mukaisesti. Terassin alaosa on ollut vino-ruudutettua ritilää ja sinne on johtanut alkuperäisen piirustuksen mukaisesti kaariaukollinen ovi, jota ei ole toteutettu tai se on purettu ristikkoo uusittaessa. Käynti sokkeliosaan on nykyisin purettu terassiportaalla paikalla.

Ylhäällä vasemmalla huvilan nykyinen pääovi. Oikealla ylhäällä keittiön varaston pieni ikkuna. Alhaalla terassin ovi eteiseen. Tämä ovi on ilmeisesti ollut alunperin pääsisäänkäynti vieraita varten. Oikealla alkuperäinen terassioven vedin.

Sokkelit on ladottu osittain luonnonkivist ja osittain muurattu tiilistä. Holvikattoisen kellarin kohdalla sokkeliosan seinät on muurattu. Huvila on rakennettu jyrkkään rinteeseen ja sokkeliosa on korkea. Pohjoissivulla sokkelin pintaan on asennettu levyrakenne ilmeisesti suojaamaan sokkelia kosteudelta. Maanpinta on pohjoissivulla kohonnut vuosikymmenten varrella. Maanpinnan korot tulee jatkossa suunnitella siten, että sulamisvedet ohjautuvat pois päin sokkelista. Huvila ei ole salaojitettu.

Vesikatto

Vesikatto on alunperin ollut huopakatteinen. Vesikaton pienien ikkunalyhtyjen päällä ja vesikaton räystäällä on ollut alunperin koristeelliset salot, jotka on purettu pois vesikaton katemateriaalia uusittaessa. Nykyinen vesikaton kate on tehdasmaalattu profiilipelti ja savupiiput on muutettu tyyliin sopimattomiksi teräspellillä verhoiluksi tehdaspiipuiksi.

Ikkunat ja ulko-ovet

Pääsisäänkäynnin ovi on vaihdettu lämpöeristetyksi oveksi. Verhouksen alla on alkuperäinen puupeiliövi.

Ikkunat ovat T-mallisia ikkunoita, alakerran ikkunoihin on lisätty tuplaikkunat. Yläkerran ikkunat ja parvekeovet ovat yksinkertaisia. Ikkunoita on uusittu sotien aikaan, mikä näkyy ikkunoiden puitteiden mallista, jonka profiointi on yksinkertaisempi kuin 1800-luvun lopulla. Terrasin ovet ovat alkuperäisiä lasipariovia.

Detalji terrasin pilarista ja kaiteesta. Julkisivut on maalattu lateksilla, maali irtoaa yhtenäisinä levyinä. Oikealla purettuun terassiportaan paikka ja ovi sokkeliosaan.

Eteinen ja alkuperäinen sisäovi ja astiakaappi.

Keittiö v. 2009

Sisätilat

Sisätiloja on palautettu alkuperäiseen asuun eli vuoden 1909 interiööriin, jolloin huvila hankittiin urheiluopiston käyttöön ja Liljeroosin alkuperäinen huvila muuttui kesäisin opiston asuin- ja toimistorakennukseksi.

Sisäkattoihin on toimiston seiniin on lisätty halltex-levytyksiä ja toimiston lattiaan on asennettu asbestia sisältävät vinyylilaatat. Eteistilojen lattioissa on korkkimatot. Lattiat ovat alunperin olleet maalattuja puulattioita. Katot ovat alunperin olleet helmipontti-paneelikattoja.

Keittiön, yläkerran yhden makuuhuoneen ja terassieteisen seinät ovat helmiponttipaneeliseiniä. Eteisen seinissä on alaosassa panelointi ja yläosassa maalattu enson pahvi. Pääsalin seinät ovat hirsipintaiset, kahdessa makuuhuoneessa on pinkopahvit ja tapetit.

Yläkerran aula on lämpöeristämätön tila, josta johtavat ovet hirsirakenteisiin makuuhuoneisiin ja räystään alla oleviin pieniin varastoihin.

Kellarissa on holvattu kylmäkellari ja kaksi pienempää varastoa. Urheiluvälinevarasto rakennettiin terassin alle v. 1972.

Ovien ja ikkunoiden vuorilaudat ja jalkalistat ovat pääosin alkuperäisiä. Huoneiden ovet ovat alkuperäisiä peiliovia, joissa on pääosin alkuperäiset heloitukset.

Pääsalissa, eteisessä, toimistossa ja kahdessa makuuhuoneessa on uunit. Makuuhuoneiden uunit ovat sileäksi rapattuja valkoisia uuneja, toimiston uuni on uusrenessanssityylinen uuni. Pääsalin ja eteisen uunit rappaamattomia tiiliuuneja, jotka eivät vaikuta alkuperäisiltä, sillä pääsalin uuni tuskin olisi ollut vaatimattoman näköinen perusuuni verrattuna isännän huoneen uusrenessanssiuuniin.

Alkuperäisiä tai niiden kaltaisia paneeliverhoiltuja kiintokomeroita on eteisessä, keittiössä ja terassieteisessä.

Terassin juurikalusteet ovat alkuperäisiä 1800-luvun tyyppisiä huvilaterassikalusteita. Muiden vanhojen irtokalusteiden alkuperäisyys ei ole tiedossa.

Sali v. 2009

Ylhäällä vasemmalla portaikon kaide ja oikealla yläaulan lämpöeristämätön tila. Alakuvassa Mamma Kallion huone.

Yläkuvassa Annojen huone ja alakuvassa yläkerran kolmas makuuhuone, jossa paneloidut seinät.

Yläkuvassa alakerran uusrenesanssiuuni, pääsalin tiiliuuni ja alakuvissa yläkerran makuuhuoneiden uunit, jotka ovat rapattuja tiiliuuneja.

Terassin juurakkosohva.

Huvilan rinteessä sijaitseva vellikello.

Naisvoimistelua 1900-luvun alussa.

Rakennushistorialliset arvot

Museorakennuksen arvoanalyysin lähtökohtana ovat professori Tore Tallqvistin kehittämät rakennusrestauroinnin esteettiset strategiat. Ne määrittelevät vanhojen rakennusten ”oman tahdon”, jotka ohjaavat restaurointi- ja peruskorjaustoimenpiteiden periaatteiden arvovalintoja. Vanhassa rakennuksessa on aina läsnä mennyt ja nykyinen aika, mikä näkyy yleensä useina ajallisina kerrostumina rakennuksen ulko- ja sisätilojen arkkitehtuurissa.

1. Toimivuus ja aitous

Huvilarakennuksen historiaan liittyy kolme käyttötarkoitusta. Se rakennettiin alunperin varakkaan perheen kesänviettopaikaksi kauniin Pyynikin etelärinteelle Pyhäjärven rantaan. Käyttötarkoitus muuttui vajaan kahdenkymmenen vuoden kuluttua kesäisin toimivaksi liikuntaharrastusrakennukseksi ja siihen liittyvien oheistoimintojen asuin-, toimisto- ja ravintolarakennukseksi. 1970-luvun alussa rakennuksesta tehtiin Varalan urheiluopiston museorakennus.

Varakkaan perheen huvila

Huvilakäytössä sisätilat suunniteltiin perheen tarpeiden mukaisesti. Alakerrassa sijaitsivat tilava keittiö, jonne päästiin tilavasta eteisestä. Keittiössä oli myös oma sisäänkäynti palvelijaa varten. Pääsisäänkäyntejä oli kaksi: sekä huvilan pohjois- että eteläpuolella. Pyhäjärven puoleinen terassisäänkäynti oli ilmeisesti tarkoitettu vierassisäänkäynniksi. Ovi johti eteiseen, josta oli portaat yläkertaan sekä ovet makuuhuonekerrokseen sekä alakerran pääsaliin ja toisen eteiseen. Alakerrassa oli isännän työhuone. Yläkerran väljästä aulasta johti ovet makuuhuoneisiin.

Toiminnallisesti huvila on hyvä esimerkki 1900-luvun vaihteen huvila-asumisesta. Tilajako on säilynyt alkuperäisenä käyttötarkoituksen muuttumisesta huolimatta.

Liikuntatoiminta 1900-luvun alussa

Kun kesäaikaan järjestetty liikuntatoiminta käynnistyi huvilarakennuksessa, säilyi toisen kerroksen makuuhuoneiden käyttö alkuperäisenä. Ne toimivat kurssien johtajan Elin Kallion ja opettajien Anna Liljan ja Anna Schreckin ja asuinhuoneina. Alakerroksessa oli kurssin toimisto, keittiö ja ruokasali aina vuoteen 1969 asti. Sisätilat oli kodikas ympäristö liikuntatoiminnan hallinnon ja käytännön asioiden järjestämiseen. Keittiöön tehtiin joitakin kiintokalustemuutoksia, jotka myöhemmin purettiin ja palautettiin alkuperäisiksi. Ruokailusta muistuttava vellikello on edelleen huvilalle johtavan polun varrella.

Varalan urheiluopiston toiminta muuttui ympärivuotiseksi, kun alue sai keskuslämmityksen 1950-luvulla. Huvilan pääkerroksen ikkunoihin asennettiin tuplaikkunat ja alakerran huoneet saivat sähköllä toimivat lämmityspatterit.

Opiston huoltorakennuksena toimimisesta huolimatta on huvila säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan. Kovassa kulutuksessa olleet eteisten lattiat on suojattu korkkimatolla. Sisätilojen hyvä kunto osoittaa, että rakennuksesta on huolehdittu, mikä on merkittävä tekijä vanhan rakennuksen historiallisen arvon säilymisessä. Varalan huvilan kunnosta huolehti keittiön pitkäaikainen emäntä Toini Saarinen, joka myös taltioi huvilan vanhaa esineistöä ullakolle odottamaan museotoiminnan käynnistymistä.

Museo

Huvilan muuttaminen museoksi oli vapaaehtoistyöhön perustuva urakka. Apuna käytettiin Hämeen museon johtajan asiantuntemusta. Sisätiloista purettiin joitakin käytännön toiminnan vuoksi tehtyjä muutoksia keittiötiloissa. Toiminnan alkuperäistä interiööriä ja samalla Liljeroosin perheen huvilatunnelmaa pyrittiin palauttamaan.

Museotoiminta on hyvin sopeutunut huvilamiljööseen. Huvila on myös kirjattu voimassa olevaan asemakaavaan museorakennuksena. Liikuntaesteisten pääsy voimakkaassa rinteessä sijaitsevaan kaksikerroksiseen huvilaan on ollut vaikea ratkaista. Museorakennuksesta, sen esineistä ja huollosta on tehty kokonaissuunnitelma v. 2007.

2. Juurevuus ja maisema

Maisemallisesti huvila on rakennettu Pyynikin jyrkkään etelärinteeseen, josta aukeaa näkymä Pyhäjärvelle. Puusto ympärille on männikköä ja koivikkoa, ja se osittain peittää huvilan järven suunnasta. Rakennus korkeine harjoineen sopeutuu hyvin jyrkkään kallioiseen rantamaisemaan, ja sen asema Pyynikin rantaviivassa on maisemallisesti ja historiallisesti merkittävä. Se edustaa rakennuksena varakkaan perheen 1800-luvun lopun huvilarakennustyyppinä, joka sitoutuu paikkaansa sen oman "Genius login", paikan hengen, mukaisesti. Huvilan ympäristöä kuvaa kiireettömyys ja hiljaisuus, etelässä rauhoittava järven pinta ja pohjoisessa suojaava männikkörinne.

Käyttötarkoituksen muuttuminen ei ole vaikuttanut rakennuksen maisemallisiin arvoihin.

3. Perinne ja tyyli

Huvila edustaa 1800-luvun lopun huvila-arkkitehtuuria, joka tyyllillisesti sijoittuu uusrenessanssin ja kansallisromantiikan välimaastoon. Koristeita on terassin kaiteissa, pilareissa, kerrosten välissä sijaitsevilla ristikkokoristeissa ja ikkunoiden ja ovien vuorilautojen päälliskoristeissa sekä alunperin vesikaton harjalle sijoitetuissa salkorakenteissa. Kaidekoristeet viittaavat vienankarjalaiseen tyyliperinteeseen, johon suomalaiset arkkitehdit, taiteilijat ja kulttuurintutkijat perehtyivät 1800-luvun lopulla löytääkseen suomalaiskansallisen tyylin.

Rakennus on hyvin säilyttänyt 118 vuoden aikana alkuperäisen arkkitehtuurinsa tyylin ja on lajinsa tyyppiesimerkki.

4. Rakenne ja tunnelma

Huvilan on hirsirakenteinen ja harvinaista on, että myös toisen kerroksen makuuhuoneiden väliseinärakenteet on hirttä. Vesikaton harjan päätyjen kattoviisteet, hirsipintainen pääsali lausalattioineen kertovat kansallisromantiikalle tyyppillisestä piirteistä. Helmiponttipaneelin käyttö eteis- ja keittiötilojen seinissä, katoissa ja kiintokomeroissa on ajalle tyyppillinen ratkaisu.

Huvilassa on aito hirsirakennuksen tunnelma, joka perustuu puun käyttöön rakenteissa, julkisivuissa ja sisustuksissa sekä perinteisten hirsirakennustapojen käyttöön. Näiden rakenteiden, rakennustapojen ja materiaalien säilyttämiseen ja käyttämiseen tulee kiinnittää huomiota myös tulevaisuuden peruskorjauksissa.

Tampereella 11.08.2009

Seija Hirvikallio
arkkitehti

Mamma Kallio makuuhuoneen patvekkeella.

Voimistelijoita 1900-luvun alkupuolella.

Lähdeluettelo

Kirjallisuus

Kivinen,
Levas, Naemi: Varalan liikuntaopisto 1909-1959. Varalan säätiö. Tampere 1959.

Matrikkeli. Elämäkerrallisia tietoja Teknillisen reaalikoulun, Helsingin Polyteknillisen koulun ja Suomen Polyteknillisen opiston opettajista ja oppilaista 1849-1897 I-III. Kotka 1899.

Savisaari, Pirkko: Varalan urheiluopisto 1909-1988. Varalan säätiö. Tampere 1989.

Tallqvist, Tore & Schulman, Sari: Elävä kirkkorakennus. Aika ja ajankohtaisuus restauroinnissa. TTKK. Arkkitehtuurin osasto. Arkkitehtuurin ja teorian laitos. Tampere 1999.

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998. Tampereen kaupungin ympäristötoimi kaavoitusyksikkö julkaisuja 2/98. Tampere 1998.

Varala 10-vuotisjulkaisu. Hämeenlinna 1919.

Varala 1909-1949. Tampere 1949.

Varalan liikuntaopiston vuosikertomukset.

Voionmaa, Väinö; Tampereen historia III. Tampere 1932.

Painamattomat lähteet

Halonen, Minna: Varalan liikuntamuseon kokonaissuunnitelma. Tampere 2007.

Lehdet

Nikkinen, Lempi: Varala 10-vuotinen. Artikkelit lehdessä Otava. Kuvallinen kuukausilehti. Lokakuu 1919.

Helenius, Kyllikki: Satakunnan sillan suunnitteli J.W. Snellmanin poika. Tamperelainen 2001:1.

Arkistot

Varalan arkisto

Museorakennuksen piirustuksia ei ole tallennettu Suomen arkistoihin eikä Tampereen kaupunginarkistoon eikä Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan arkistoon.

Haastattelut

Jaana Jääheimo

Orvokki Kauppila

Pekka Seppä

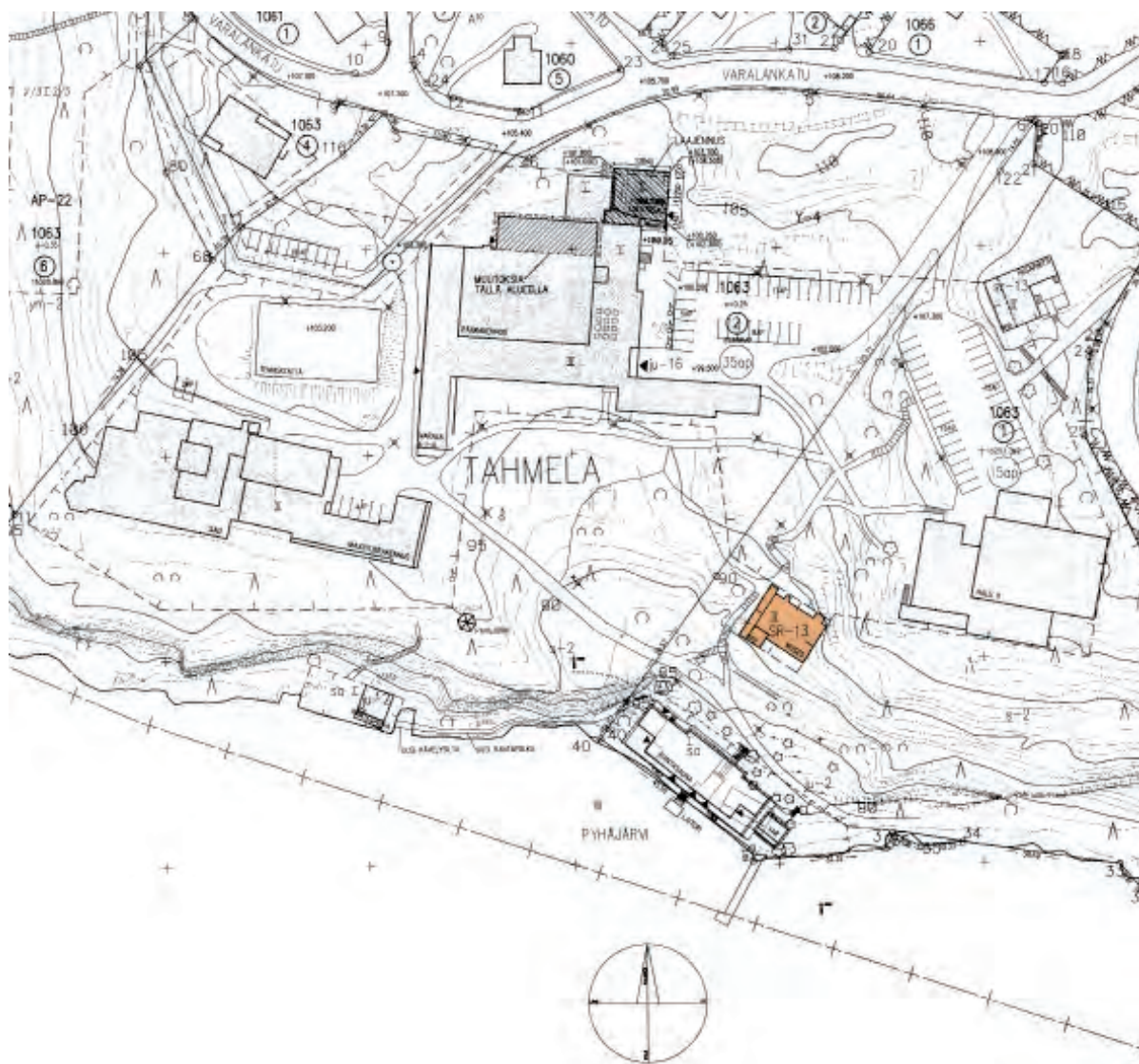
Valokuvat

Varalan arkisto ja historiikit

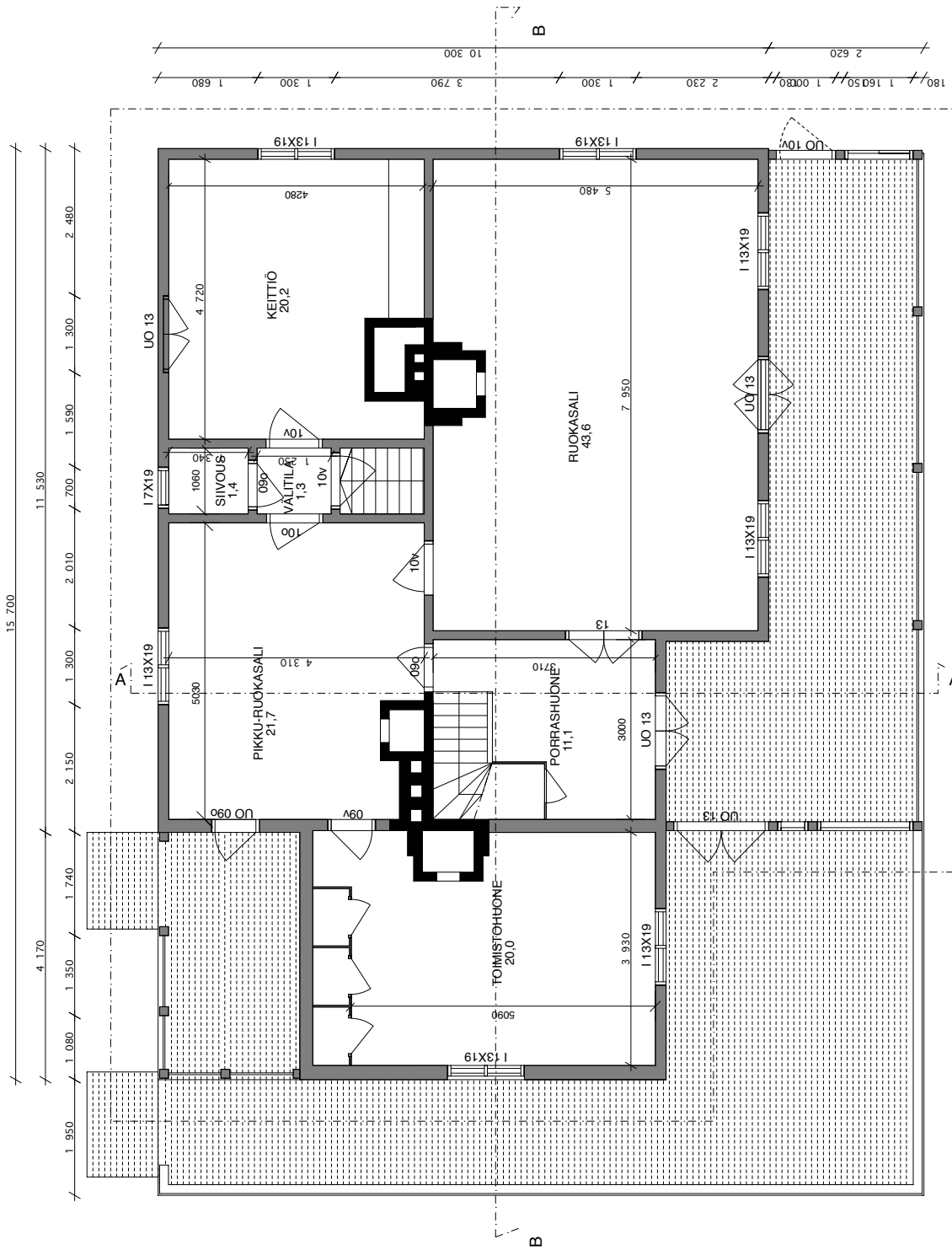
Nykytilannekuvat Seija Hirvikallio

Lähtötilannepiirustukset

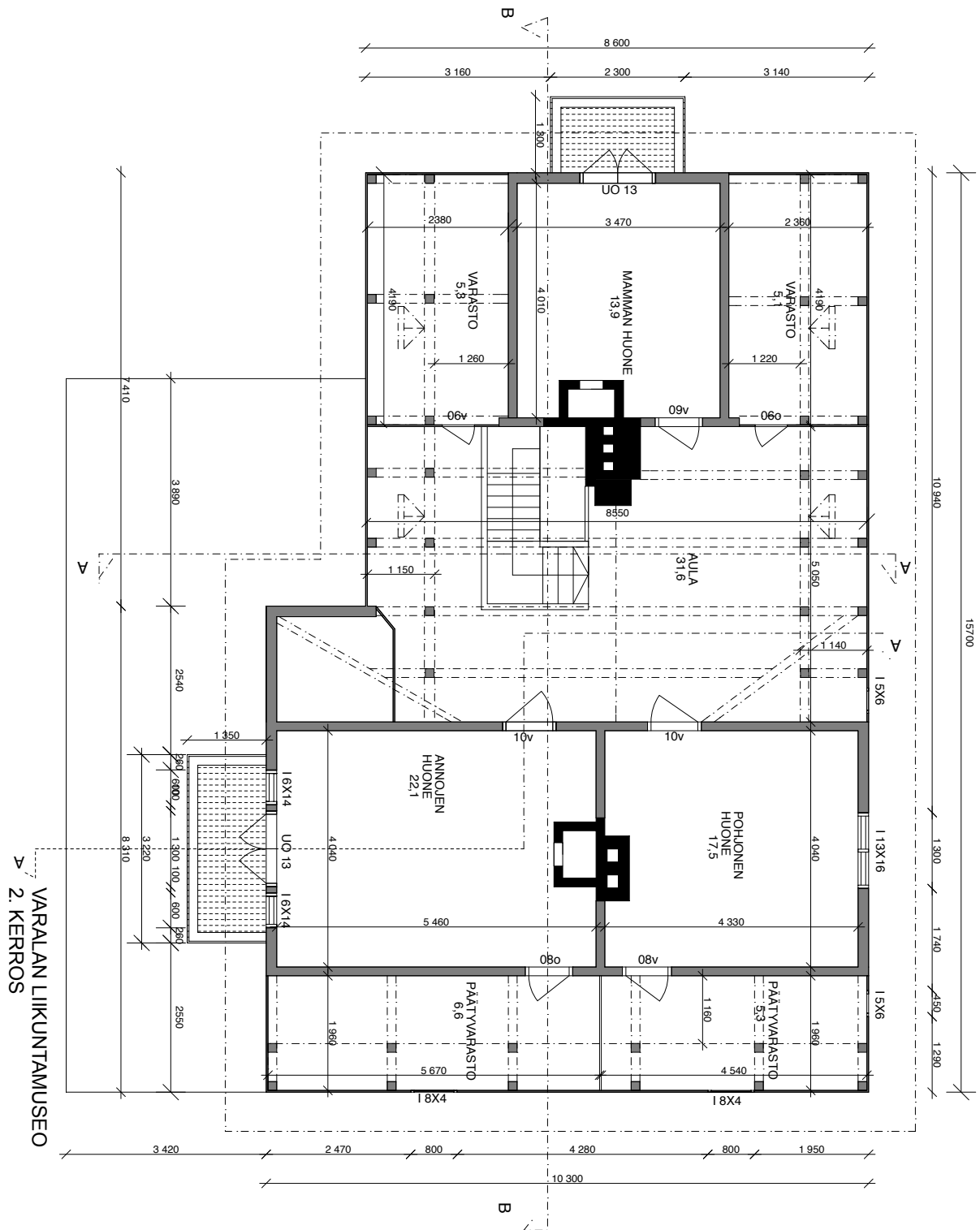
Juhani Kinnunen, TAMK, Rakennustekniikka / jatkotyöstäminen Seija Hirvikallio

NYKYTILANNEPIIRUSTUKSET

VARALAN LIIKUNTAMUSEO
1. KERROS

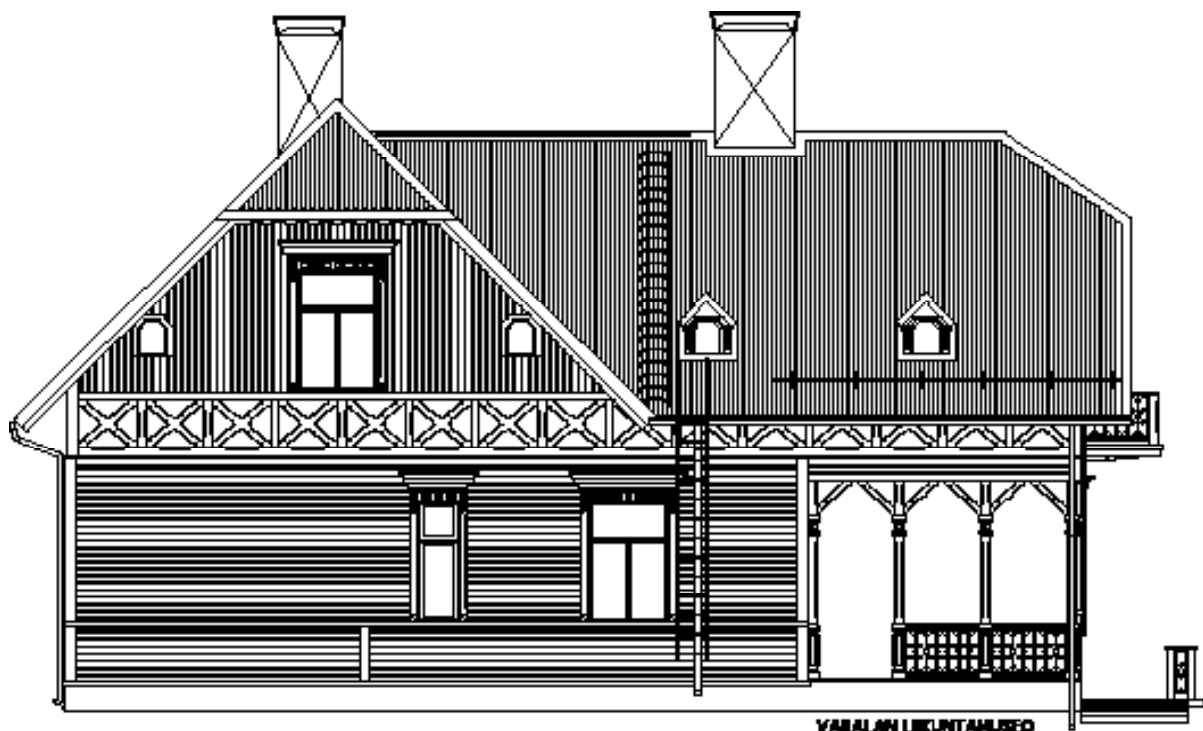

LEIKKAUS A-A

LEIKKAUS B-B

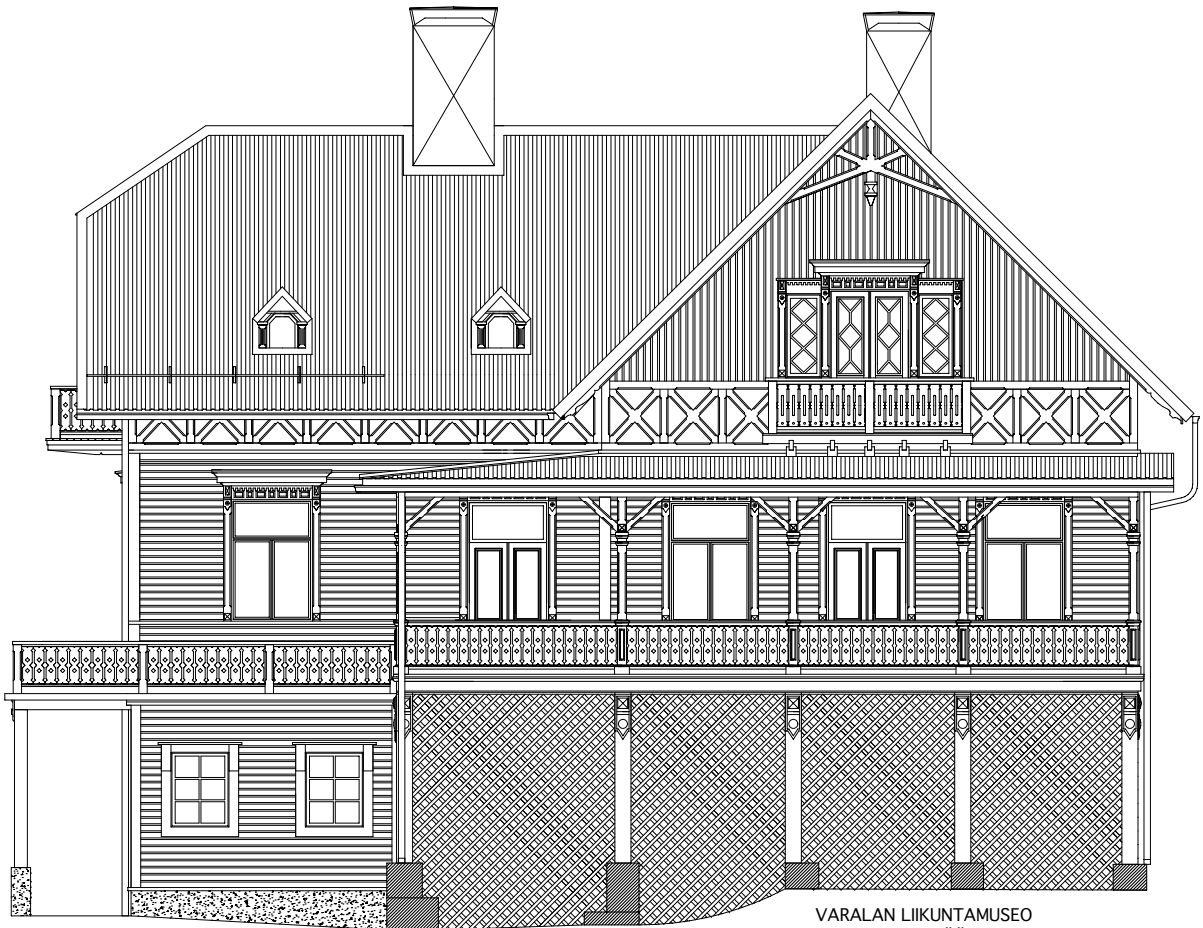

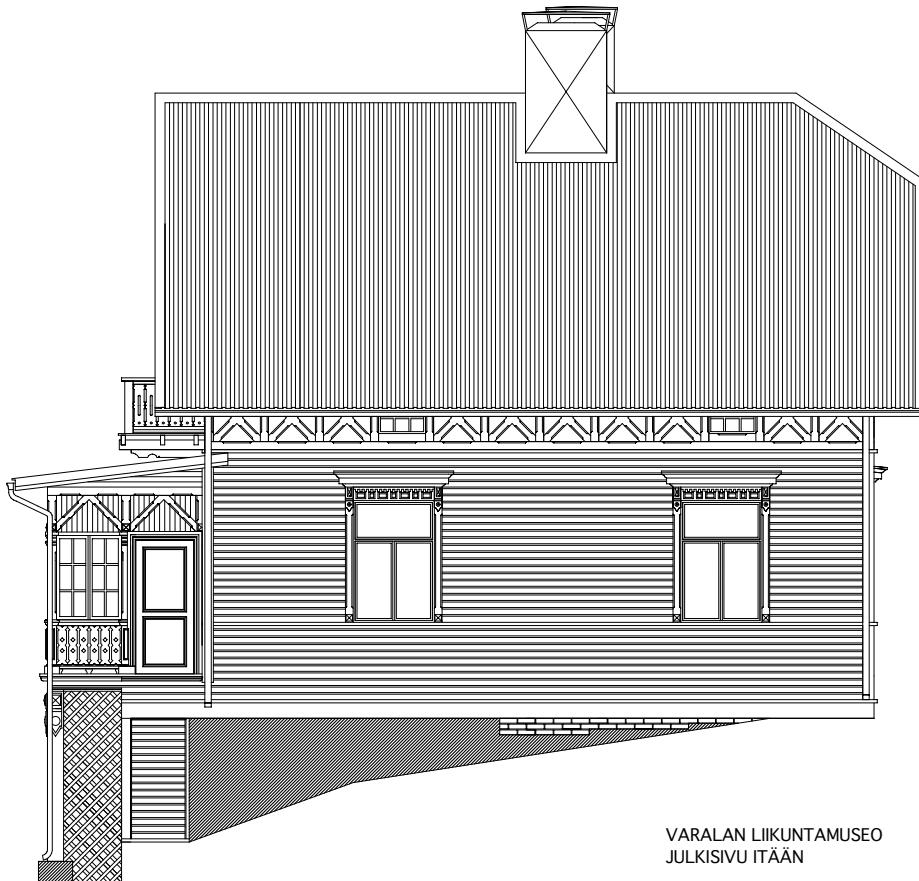
YAMALAN LUKUNTAMIKKO
JILKKAU POUKOSIEN

YAMALAN LUKUNTAMIKKO
JILKKAU LÄNTEEN

VARALAN LIIKUNTAMUSEO
JULKISIVU ETELÄÄN

VARALAN LIIKUNTAMUSEO
JULKISIVU ITÄÄN

Arkkittehtitoimisto
Seija Hirvikallio
2009